

РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

КОНВЕРГЕНЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ ПОЛІТИК В КОНТЕКСТІ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

CONVERGENCE OF NATIONAL ENVIRONMENTAL AND ECONOMIC POLICIES IN THE CONTEXT OF ENVIRONMENTAL AND ECONOMIC GROWTH

Розглянуто механізми конвергенції національних еколого-економічних політик. Оцінено конвергенцію соціально-економічного розвитку України. Досліджено механізми гармонізації, нав'язування, дифузії та регуляторної конкуренції. Проаналізовано сутність та особливості оцінки конвергенції. Запропоновано узагальнену типологію механізмів конвергенції політик, яка включає гармонізацію, нав'язування, дифузії та регуляторну конкуренцію, які відіграють важливу роль у досягненні еколого-економічної конвергенції політик та створенні сприятливого середовища для сталого розвитку та економічного зростання. Визначено через які проміжні механізми зазначені структурні зміни та «модернізаційні сили» впливають на внутрішню політику. Досліджено, що дифузія становить третій і окремий клас механізмів конвергенції, які необхідно систематично інтегрувати в аналіз конвергенції національних еколого-економічних політик.

Ключові слова: конвергенція економіки, гармонізації, нав'язування, дифузії, регуляторної конкуренції.

The mechanisms of convergence in national eco-economic policies have been considered. The convergence of social-economic development in Ukraine has been evaluated. The mechanisms of harmonization, imposition, diffusion, and regulatory competition have been investigated. The essence and peculiarities of convergence assessment have been analyzed. A generalized typology of policy convergence mechanisms has been proposed, which includes harmonization, imposition, diffusion, and regulatory competition, playing a significant role in achieving eco-economic policy convergence and creating a favorable environment for sustainable development and economic growth. It has been determined through which intermediate mechanisms these structural changes and "modernization forces" affect domestic policy. It has been found that diffusion constitutes a third and separate class of convergence mechanisms that need to be systematically integrated into the analysis of convergence in national eco-economic policies. While countries can implement domestic political measures to reduce greenhouse gas emissions and adapt to climate change, their actions may be limited or insufficient if other countries do not join similar efforts. This can lead to inefficiency and an inability to achieve global environmental goals. Therefore, the problem statement includes the absence of unified standards, disparities in technology and infrastructure development, as well as the complexity of interaction between national policies and international agreements. Understanding these issues will help identify key challenges and pathways to achieving convergence of national environmental-economic policies. Convergence of national environmental and economic policies necessitates research into the nature and causes of inequality between countries regarding the level of development of environmental technologies, energy efficiency, and infrastructure. A generalized typology of policy convergence mechanisms has been proposed, which includes harmonization, imposition, diffusion, and regulatory competition, playing a significant role in achieving ecologic-economic policy convergence and creating a favorable environment for sustainable development and economic growth.

Key words: economic convergence, harmonization, imposition, diffusion regulatory, competition.

УДК 332.122.54:339.92

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct73-1>

Верстяк А.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіко-
математичного моделювання,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Verstiak Andrii

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National
University

Постановка проблеми. Національні політики щодо екології та економіки часто відрізняються в різних країнах і можуть мати різні пріоритети, цілі та підходи. Кожна країна має свої власні правила і закони, які можуть відрізнятися у підходах до оцінки екологічних ризиків, встановленні екологічних стандартів, розподілі ресурсів і фінансуванні екологічних проектів. Це ускладнює спроби забезпечити збалансований розвиток, де економіка з екологічною стійкістю повинні бути збалансованими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження конвергенції національних політик на сьогодні є популярним напрямком наукових досліджень, хоча перші публікації датуються початком 1960-х років, академічна популярність цієї тематики значно актуалізувалась протягом

1990-х років, а саме Хольцінгер та Кнілл [1]. Така тенденція тісно пов'язана із зростаючим дослідницьким інтересом стосовно впливу європейської інтеграції та глобалізації на національні еколого-економічні системи. Як наслідок, в останні десятиріччя спостерігається зростання кількості публікацій, в яких досліджуються процеси та рушійні сили конвергенції міжнародної політики. Проте, не дивлячись на зазначені позитивні тенденції, мусимо констатувати обмежене розуміння причин та умов конвергенції національних еколого-економічних політик, що можна пояснити двома аспектами: по-перше, як стверджує Зілігер [2], більшість концептуальних досліджень присвячено емпіричному аналізу конвергенції окремих показників, а не системній побудові теоретичних

концепцій; по-друге, конвергенція політик є досить неоднорідною галуззю досліджень, у якій науковці належать до різноманітних наукових та академічних напрямів і шкіл (наприклад, державне управління, міжнародні економічні відносини, політологія тощо). Дійсно, не дивлячись на те, що наявна наукова література з даної тематики згенерувала різноманітні теоретично обґрунтовані гіпотези, її фокус часто обмежується аналізом окремих механізмів та інструментів, за допомогою яких відбувається конвергенція політик, а саме Гейхель, Пейп і Зоммерер [3], а систематична емпірична ілюстрація того, як ці механізми конвергенції насправді працюють, все ще значною мірою відсутня.

Постановка завдання. Конвергенція національних еколого-економічних політик зумовлює потребу дослідження сутності та причин нерівності між країнами щодо рівня розвитку екологічних технологій, енергоефективності та інфраструктури. Додатковою проблемою є взаємодія між національними еколого-економічними політиками та міжнародними договорами і зобов'язаннями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конвергенцію міжнародної політики часто пояснюють структурними змінами, що пов'язані з економічною глобалізацією або політичною інтернаціоналізацією. При цьому численні емпіричні дослідження показали, що ці структурні зміни не обов'язково або автоматично призводять до конвергенції політик [4]. З іншого боку, конвергенція пояснюється «силами модернізації», тобто низкою соціальних та економічних важелів, утворених у результаті економічного розвитку. Таке макрорівневе пояснення містить в собі ризик приховати аналітично відмінні процеси, які сприяють конвергенції національних еколого-економічних політик [5]. Не дивлячись на змістовний пояснювальний потенціал цих підходів, на нашу думку економічну глобалізацію, політичну інтернаціоналізацію та «модернізаційні сили» слід, передусім, розглядати як рушійні сили на макрорівні. Для того, щоб повністю зрозуміти процеси зміни політик та їх конвергенції, необхідно зацентруватися на різних політичних механізмах, за допомогою яких ці структурні тиски перетворюються на конвергенцію політик.

Виходячи з вищесказаного, актуалізується наступне питання: через які проміжні механізми зазначені структурні зміни та «модернізаційні сили» впливають на внутрішню політику таким чином, що національні політики конвергентують між собою? Механізмів, які зрештою можуть призвести до зміни політик та їх конвергенції, є багато [1]. Вони включають різноманітні процеси, які в є незалежними, однак містять однакові внутрішні відповіді на схожі політичні проблеми, а саме переговори та дотримання багатосторонніх угод, наднаціональна законотворчість, гегемоністський

примус, міжурядова підтримка, регуляторна конкуренція, переконання, тиск тощо. Щоб класифікувати цей широкий спектр можливих причин конвергенції національних еколого-економічних політик, запропонуємо типологію механізмів конвергенції національних еколого-економічних політик, яка наведена в табл. 1.

Термін гармонізація об'єднує такі процеси як переговори, легалізація, підписання угод, узгодженість умов тощо. Це багатосторонній процес, при якому міжнародні переговори між суверенними державами та подальше формування відповідної національної політики відбувається у відповідності із досягнутими домовленостями та зобов'язаннями. Гармонізація характеризується високоінституціоналізованими та централізованими процедурами прийняття вертикальних рішень, під час яких держави-партнери погоджуються на міжнародну гармонізацію своєї політики. Це передбачає свідому та узгоджену зміну внутрішньої політики урядами, які зобов'язуються дотримуватися міжнародних стандартів, у розробці яких вони беруть участь [6]. Звичайно, гармонізація сприяє конвергенції політик лише в тій мірі, в якій узгоджені правила передбачають реалізацію відповідної політики, а держави дотримуються цих правил.

Отже, гармонізація виступає механізмом, який спрямований на побудову спільних підходів, стандартів і політик різними країнами або регіонами з метою досягнення спільних цілей. В контексті еколого-економіки цей процес включає уніфікацію підходів до регулювання екологічних питань, створення спільних стандартів та механізмів контролю, а також спільне вирішення екологічних проблем. У контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [1], на практиці гармонізація національних еколого-економічних політик реалізується через такі інструменти як:

- прийняття та впровадження нормативно-правових актів, що відповідають екологічним та економічним стандартам ЄС, у сферах, які стосуються екологічної безпеки, охорони природи, сталого розвитку, а також енергоефективності та відновлюваної енергетики;

- спільна розробка планів та стратегій для імплементації екологічних та економічних політик, які відповідають зобов'язанням, що випливають з Угоди про асоціацію. Ці плани включають конкретні кроки з досягнення цілей зменшення забруднення, покращення енергоефективності, збільшення використання відновлюваної енергії та розвитку зеленої економіки;

- створення спільних механізмів контролю та моніторингу стану навколишнього середовища, виконання екологічних стандартів та розвитку економіки;

- розробка спільних стандартів та норм; наприклад, країни можуть приймати спільні стандарти

Таблиця 1

Механізми конвергенції національних еколого-економічних політик

Механізм	Фактори, які впливають на масштаб конвергенції	Фактори, які впливають на рівень конвергенції
Гармонізація	- рівень зобов'язань, визначених міжнародною угодою або стандартом; - гнучкість, тобто якщо механізм передбачає можливість поступового впровадження та адаптації політик відповідно до потреб і можливостей країни, то масштаб конвергенції може бути ширшим; - політична воля і рішучість зацікавлених сторін	- політична воля та рішучість уряду країни впроваджувати гармонізовані політики; - доступність ресурсів, зокрема фінансових, технологій, робочої сили тощо; - наявність ефективного інституційного середовища, яке сприяє реалізації гармонізованих політик
Нав'язування	- сила та рівень прямого впливу механізму нав'язування; - економічна залежність; - культурно-соціальні чинники; - реакція та сприйняття країною, що зіштовхується із нав'язуванням	- природа нав'язування; - інституційні чинники; - політична стабільність; - вплив міжнародної спільноти
Дифузія	- рівень розповсюдження передового досвіду; - рівень обміну інформацією та взаємодії між країнами; - політична воля, ангажованість урядів та політичних лідерів; - технічна підтримка, допомога, навчання, консультування	- інтереси впливових груп, стейкхолдерів; - співпраця із міжнародними організаціями; - ефективні інструменти обміну знаннями
Регуляторна конкуренція	- рівень міжнародної конкуренції; - ринковий потенціал; - регуляторна політика; - міжнародні стандарти	- рівень відкритості ринку; - прозорість та прогнозованість; - рівень економічного розвитку

Джерело: авторська розробка

енергоефективності для промисловості, будівництва і побутових потреб з метою зменшення споживання енергії та зниження емісії шкідливих речовин та сприяє сталому розвитку;

– імплементація екологічних стандартів та норм виробництва в торговельні угоди; наприклад, угода про вільну торгівлю може включати положення про заборону торгівлі продукцією, які виготовлені з використанням заборонених отруйних речовин або з порушенням екологічних норм;

– обмін найкращими практиками еколого-економічних політик, що може включати спільні семінари, конференції та обмін експертами для вивчення і впровадження інноваційних підходів;

– реалізація спільних програми досліджень та розвитку, зокрема Горизонт Європа;

– побудова спільного інституціонального середовища, що сприяє зменшенню варіації між національними законодавствами та політиками; наприклад, Європейська комісія встановлює стандарти та правила в галузі охорони навколишнього середовища, які є обов'язковими до виконання для всіх країн-членів ЄС.

Нав'язування передбачає широкий набір механізмів, починаючи від силового примусу і закінчуючи економічним та політичним тиском. З іншого боку, це може включати, як економічні санкції, так і підтримку. У більш загальних рисах нав'язування відбувається тоді, коли зовнішні суб'єкти навмисно

змушують країни застосовувати еколого-економічні інновації, які вони б не прийняли інакше, та здійснюють це, використовуючи економічну чи політичну асиметрію. У випадку нав'язування залучені актори принципово відрізняються своєю мотивацією, а також своїми широкими можливостями формувати зміст відповідно політики. Розробники ж політик в цільових країнах мають або низьку, або взагалі відсутню можливість впливати на зміст цих політик, які визначаються цими більш впливовими акторами. Основна мотивація для акторів, які намагаються нав'язати політику, полягає в експорті своїх фундаментальних цінностей і принципів. І навпаки, актори в країнах, яким нав'язана політика, або просто ухиляються від неї, або поступаються вимогам через очікувані політичні чи економічні вигоди, які нав'язуючі суб'єкти пропонують в обмін на відповідність їхнім вимогам. Як приклад, ці стимули варіюються від доступу до грошових ресурсів, наприклад позик на розвиток, до доступу до важливих організацій чи установ.

Аналогічно до гармонізації у контексті підписаної Угоди про асоціацію, Україна зобов'язана узгодити своє законодавство з нормами та стандартами ЄС у галузі екології та економіки, прийняти та впровадити політики, що відповідають принципам сталого розвитку, енергоефективності, використання відновлюваних джерел енергії та іншим

аспектам, які є частиною еколого-економічної агенди ЄС, а також виконувати певні зобов'язання щодо екологічних показників та цілей, встановлених в рамках Угоди про асоціацію (наприклад, зменшення викидів парникових газів, поліпшення якості повітря, збільшення використання відновлюваних джерел енергії тощо).

Дифузія передбачає міжнародне поширення політичних інновацій, які керовані потоками інформації, а не ієрархічним або колективним прийняттям рішень у рамках міжнародних інституцій. Основна особливість дифузії полягає у тому, що вона відбувається за відсутності офіційних або договірних зобов'язань. На відміну від багатосторонніх міжнародних юридичних договорів, процеси прийняття рішень тут є децентралізовані та залишаються на національному рівні. Дійсно, не дивлячись на те, що процеси гармонізації та нав'язування, безсумнівно, є рушійною силою конвергенції політик, в дослідженнях [7–8] було виявлено конвергенція політик навіть за відсутності цих механізмів. Дослідження динаміки впровадження міжнародних норм [7], наприклад, виявили, що глобальні норми та принципи можуть стати впливовими, не будучи попередньо викладеними в міжнародних угодах. Таким чином, можна стверджувати, що дифузія становить третій і окремий клас механізмів конвергенції, які необхідно систематично інтегрувати в аналіз конвергенції національних еколого-економічних політик.

Дифузія реалізується через такі додаткові механізми як вивчення досвіду (англ. lesson-drawing), міжнародне вирішення проблем, емуляція та промоція політик. Так, вивчення досвіду відноситься до констеляцій політик, в яких уряди раціонально використовують наявний міжнародний досвід для вирішення внутрішніх проблем. За словами Роуза [9], який представив дану концепцію, «вивчення досвіду базується на добровільному процесі, за допомогою якого уряд А дізнається про вирішення проблеми урядом Б з метою розуміння того, що робити (позитивні уроки) або чого не робити (негативні уроки)». При цьому розробка нових політик не повинна базуватися на банальному копіюванні інших політик, а повинна мати різноманітні, як гібридні, так і нові форми. Схожу концепцію досліджував Месегер Йебра [10], який застосував концепцію байєсівського навчання до вивчення політик. Він розглядав байєсівське навчання як спосіб раціонального навчання, заснованого на досвіді. При цьому уряди моделюються як абсолютно раціональні учні, які оновлюють свої переконання щодо наслідків політик з усією доступною інформацією про результати даної політики в минулому та в інших країнах.

Зі підписанням Угоди про асоціацію Україна має можливість використовувати механізм lesson-drawing для набуття знань та досвіду у сфері

еколого-економічних політик через інформаційний обмін даними, звітами, науковими дослідженнями та експертними думками, ідентифікацію успішних практик, які можна впровадити в Україні, визначення потенційних труднощів, а також адаптацію здобутих знань та досвіду до внутрішніх умов, законодавства, економічних факторів та соціокультурних особливостей.

Подібно до вивчення досвіду, міжнародне вирішення проблем теж передбачає залучення процесів раціонального навчання, однак в даному випадку конвергенція не є результатом двосторонньої передачі знань; вона зумовлена виробленням спільного сприйняття проблем і їх вирішення на внутрішньому рівні. Міжнародне вирішення проблем зазвичай відбувається в межах транснаціональних елітних мереж або епістемічних спільнот, визначених як мережі експертів, практиків, науковців, які поділяють спільні принципи переконання щодо цілей відповідних політик, а також спільні стандарти накопичення та перевірки нових знань [11]. Спільні освітні та нормативні основи зазвичай сприяють спільному розвитку загальних політичних моделей у таких констеляціях.

Конвергенція національних політик через механізм емуляції зумовлена більшою мірою, так званім, бенчмаркінгом, а не пошуком ефективних рішень певних проблем.

Конвергенція національних еколого-економічних політик може виникати не лише через раціональне навчання чи бажання слідувати за лідером, цей процес, також, може бути ініціалізований «тиском легітимності», який виникає внаслідок просування політичних моделей міжнародними інституціями. На відміну від механізму міжнародного вирішення проблем, конвергенція політик в такому випадку є результатом не спільних зусиль країн, а активної ролі міжнародних інституцій, які сприяють поширенню відмінних політичних підходів, що вважаються особливо перспективними. Міжнародні інституції, такі як Європейський Союз (ЄС), ОЕСР, Світовий банк, а також неурядові організації і транснаціональні компанії відіграють активну роль у цьому процесі. У постійному пошуку нових політичних ідей, розповсюдженні передового досвіду та оцінюванні ефективності внутрішньої політики вони функціонують як посередники міжнаціональної конвергенції політик. Країни, які відхиляються від рекомендованих політичних моделей або займають низькі місця в міжнародних рейтингах, стикаються з тиском, щоб узаконити свої політичні підходи в «ключі міжнародного контролю». У багатьох випадках діяльність міжнародних організацій з просування відповідних політик походить від активності окремих країн, які прагнуть переконати інші країни скопіювати їхні політичні моделі. Країни, які розробили інноваційні концепції політики, як правило, зацікавлені

у встановленні свого підходу як міжнародного рішення з метою мінімізації витрат на інституційне та економічне пристосування до потенційно розбіжних внутрішніх моделей політик. Модель, при якій лідери використовують міжнародні інституції як важіль впливу, намагаючись «тягнути за собою відстаючих», спостерігається не лише в ЄС, а й на рівні ОЕСР та інших міжнародних установ [12].

У той час як механізм міжнародної гармонізації базується на внутрішньому в даній країні дотриманні юридичних зобов'язань, регуляторна конкуренція, як правило, призводить до міжнародної конвергенції, оскільки країни, які зіштовхуються з конкурентним тиском, взаємно корегують свою політику. Регуляторна конкуренція передбачає економічну інтеграцію між країнами.

Важливо підкреслити, що регуляторна конкуренція повинна супроводжуватись ефективною системою регулювання та моніторингу з метою забезпечення виконання екологічних стандартів та заборону недобросовісної конкуренції. В контексті конвергенції еколого-економічних політик з ЄС, регуляторна конкуренція призводить до адаптації та впровадження екологічних стандартів та практик, сприяючи сталому розвитку та збереженню довкілля. Таким чином, регуляторна конкуренція як механізм конвергенції еколого-економічних політик реалізується через:

- стимулювання інновацій у сфері екологічних технологій та практик; конкуренція спонукає до пошуку ефективних та сталих рішень, зокрема за допомогою екологічно ефективних технологій та процесів;

- встановлення стандартів та норм, які регулюють екологічний вплив, що свою чергу, включає обмеження викидів забруднюючих речовин, впровадження екологічних стандартів у виробництво та забезпечення сталого використання природних ресурсів;

- регуляторна конкуренція сприяє створенню чесної та прозорої ринкової конкуренції, що сприяє захисту прав споживачів та дотриманню правил гри на ринку.

Висновки з проведеного дослідження.

Проведене дослідження механізмів конвергенції національних еколого-економічних політик в контексті еколого-економічного зростання продемонструвало зростаючий дослідницький інтерес стосовно впливу європейської інтеграції та глобалізації на національні еколого-економічні системи. Запропоновано узагальнену типологію механізмів конвергенції політик, яка включає гармонізацію, нав'язування, дифузю та регуляторну конкуренцію, які відіграють важливу роль у досягненні еколого-економічної конвергенції політик та створенні сприятливого середовища для сталого розвитку

та економічного зростання. Конвергенція політик через ці механізми призводить до спільного розуміння та впровадження принципів сталого розвитку, охорони навколишнього середовища та збереження природних ресурсів. Видячи з цього, Україна впроваджує європейські стандарти, зокрема у сфері екологічної оцінки, управління відходами, контролю якості повітря та промислового забруднення, охорони природи та біобезпеки. Це сприяє забезпеченню високих екологічних стандартів та покращенню якості довкілля. Конвергенція еколого-економічних політик між Україною та ЄС базується на співробітництві, обміні досвідом та технологіями, що стимулює розвиток еколого-економічної системи в Україні, сприяючи зростанню зеленої економіки.

REFERENCES:

1. Katharina Holzinger; Christoph Knill (2005) Causes and conditions of cross-national policy convergence. *Journal of European Public Policy*, 12:5, pp. 775–796. DOI: <https://doi.org/10.1080/13501760500161357>
2. Seeliger R. (1996) Conceptualizing and researching policy convergence. *Policy Studies Journal*, vol. 4, pp. 287–306
3. Heichel S., Pape J. and Sommerer T. (2005) Is there convergence inconvergence research? An overview of empirical studies on policy convergence. *Journal of European Public Policy*, vol. 12(5), pp. 817–40.
4. Drezner D.W. (2001) Globalization and policy convergence. *International Studies Review*, vol. 3, pp. 53–78.
5. Bennett C.J. (1991b) What is policy convergence and what causes it? *British Journal of Political Science*, vol. 21, pp. 215–33.
6. Howlett M. (2000) Beyond legalism? Policy ideas, implementation styles and emulation-based convergence in Canadian and U.S. environmental policy. *Journal of Public Policy*, vol. 20(3), pp. 305–29.
7. Finnemore, M. (1996) Norms, culture, and world politics: insights from sociology's institutionalism. *International Organization*, vol. 50(2), pp. 325–48.
8. Finnemore, M. and Sikkink, K. (1998) International norm dynamics and political change. *International Organization*, vol. 52(4), pp. 887–917.
9. Rose, R. (1991) What is lesson-drawing? *Journal of Public Policy*, vol. 11, pp. 3–30.
10. Meseguer Yebra, C. (2003) 'Learning and economic policy choices: a Bayesian approach', EUI Working Paper RSC No. 2003/5, San Domenico: European University Institute.
11. Kern K., Jørgens H. and Jänicke, M. (2000) Die Diffusion umweltpolitischer Innovationen. Ein Beitrag zur Globalisierung von Umweltpolitik. *Zeitschrift für Umweltpolitik*, vol. 23, pp. 507–46.
12. Héritier, A., Knill, C. and Mingers, S. (1996) Ringing the Changes in Europe. Regulatory Competition and the Transformation of the State, Berlin: de Gruyter.